

Національний університет «Одеська юридична академія»

Робоча група з питань розвитку кримінального права
Комісії по правовій реформі при Президентові України

Робоча група з питань кримінального та кримінального процесуального права
Науково-консультативної ради при Голові Верховної ради України

Південний регіональний центр Національної академії правових наук України
Кафедра кримінального права НУ «ОЮА»

Одеський місцевий осередок ГО «Всеукраїнська асоціація кримінального права»

Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції,

*присвяченої 25-річчю утворення
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

**м. Одеса
9 грудня 2022 р.**

«Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану». Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю утворення Національного університету «Одеська юридична академія». Одеса, 9 грудня 2022 року. Укладачі: Є.Л. Стрельцов, В.П. Кедик. Відп. редактор Є.Л. Стрельцов. Одеса: ПРЦ НАПрН України, НУ «ОЮА», 09.12.2022. – 214 с.

У збірнику представлені тези доповідей та повідомлень, які були оприлюднені на міжнародній науково-практичній конференції «Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану», присвяченій 25-річчю утворення Національного університету «Одеська юридична академія», яка відбулась 9 грудня 2022 року на базі Південного регіонального центру Національної академії правових наук України та кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія». Збірник розрахований на науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів, магістрантів та студентів, практичних працівників, всіх, кого цікавлять сучасні проблеми кримінального права.

Відповідальний за випуск:
д.ю.н., професор Є.Л. Стрельцов

Тези друкуються в авторській редакції. Відповідальність за зміст поданого матеріалу несуть автори.

<i>Агапова К.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АГРЕСІЇ ТА АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІЖНИХ УГРУПОВАНЬ.....	97
<i>Малишева М.В.</i> ЗАВДАННЯ СУЧАСНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В УМОВАХ ПРОТИДІЇ ОКРЕМИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЯКІ ВЧИНЯЄ ДЕРЖАВА-АГРЕСОР НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.....	99
<i>Мальцев М.В.</i> ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ НА ВИРОБНИЦТВІ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ.....	102
<i>Морозюк Н.С.</i> ЗАПОБІГАННЯ ВІЙСЬКОВИМ НАСИЛЬНИЦЬКИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО ТА ВОЄННОГО СТАНУ.....	105
<i>Нековаль Є.І.</i> ПОНЯТТЯ ПІДКУПУ В СКЛАДІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 160 КК УКРАЇНИ.....	108
<i>Поліщук Я.Р.</i> ГАЗЛАЙТІНГ ЯК РІЗНОВИД ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА.....	111
<i>Радковська І.С.</i> ТЕНДЕНЦІЇ ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ БЕЗПЕКИ РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	114
<i>Сікан О.М.</i> ГЕНОЦИД, ВИКРАДЕННЯ ЧИ ДЕПОРТАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ АГРЕСОРОМ: ОКРЕМІ РОЗДУМИ.....	118
<i>Таратинов Ю. М.</i> ДЕЯКІ ПРОЯВИ «БІЛОКОМІРЦЕВОЇ» ЗЛОЧИННОСТІ.....	121
<i>Яковенко А.В.</i> ДО ПРОБЛЕМИ ОДНОМАНІТНОСТІ («ОДНАКОВОСТІ») У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ.....	124
<i>Бобруль І.В.</i> ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА МАРОДЕРСТВО ТА ІНШІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	126
<i>Боднар В.М.</i> ДЕРЖАВНА ЗРАДА ЧИ КОЛАБОРАЦІОНІЗМ?	128
<i>Бойміструк Т.П.</i> КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	131
<i>Боровик Ю.О.</i> КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	135

ГЕНОЦИД, ВИКРАДЕННЯ ЧИ ДЕПОРТАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ АГРЕСОРОМ: ОКРЕМІ РОЗДУМИ

Широкомасштабна війна російського агресора проти України порушила права дітей на безпеку, життя і здоров'я, особливо це стосується зони активних бойових дій та тимчасово окупованих територій. Війна продемонструвала вразливі сторони існуючої системи захисту дітей в Україні щодо її можливостей захистити дітей у кризових та надзвичайних ситуаціях.

Серед промов та виступів різних посадових осіб державних інституцій знаходимо повідомлення про викрадення агресором з території нашої держави близько 10 000 дітей станом на листопад 2022 року. Говорячи про випадки вивезення дітей на непідконтрольну українській владі територію, представники офіційних органів вживають термін «депортація». Так, згідно даних офіційної платформи «Діти війни» за період з 24 лютого по 17 листопада 2022 року кількість примусово депортованих загарбником дітей становить 11 129 осіб [1].

Агресором проводяться різні заходи щодо насильницького вивезення українських дітей за межі України, в хід ідуть будь-які доступні методи, такі як направлення в так звані «фільтраційні табори», масова примусова «евакуація» цілих притулків, інтернатів, спеціалізованих навчальних дитячих закладів тощо. Однак, мова йде не лише про дітей сиріт, хоча дану категорію є підстави вважати найменш захищеною, але й про дітей, які мають батьків, опікунів та проживали з останніми до моменту насильницького вилучення із сім'ї.

Одним із резонансних випадків такого примусового вивезення дитини стало викрадення української підлітка російськими військовими – 16-річного Влада Буряка, сина голови Запорізької райдержадміністрації Олега Буряка. Хлопця викрали під час евакуації на російському блокпосту військовими агресора. Даній події вдалося надати розголосу та отримати підтримку (а так само участь) міжнародних організацій, внаслідок чого через три місяці після викрадення дитину змогли повернути додому з полону [2].

Також, останнім часом стало відомо про те, що на окупованій частині Херсонської області окупанти оголосили додаткові канікули у навчальних закладах та направили дітей до Криму та Росії для так званого оздоровлення, до дитячих таборів тощо, де згодом дітей було затримано та вчасно не повернуто додому, до батьків, посиляючись на необхідність обов'язкової (так її було названо силами окупаційних владних утворень) евакуації з одного берега Дніпра.

Також слід звернути увагу на вкрай можливий момент – Росія умисне змінила своє законодавство, щоб спростити процедуру усиновлення українських дітей з тимчасово окупованих територій. Усиновлення ніколи не повинно відбуватися під час або відразу після надзвичайних ситуацій, а діти, розлучені зі своїми батьками під час гуманітарної надзвичайної ситуації, не можуть вважатися сиротами. Єдиним прийнятним рішенням у цих випадках є возз'єднання сім'ї, якщо воно відповідає інтересам дитини.

Попри це, не поодинокі випадки того, що викрадені маленькі діти-сироти підлягають усиновленню на території країни-агресора російськими громадянами, де для останніх навіть запровадженні певні механізми мотивації задля збільшення бажаючих до такого «отримання» дитини в родину. Що, до речі, може додатково вказувати на зміну вектору мотивації усиновлення, де інтереси сім'ї та дитинства відходить на другий план, поступаючись перед корисливими мотивами таких «батьків».

Такими діями Росія порушує норми Конвенції ООН про права дитини [3] та Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни [4], згідно якої прямо

заборонене примусове переселення або депортацію осіб із окупованої території; евакуйовані через безпекову ситуацію за межі окупованих територій, мають бути повернені додому відразу після припинення воєнних дій на цій території.

Якщо звернутися до національного законодавства, то депортація означає «насильницьке переселення народів, національних меншин та осіб за національною ознакою з місць їх постійного проживання» [5].

Викрадення людини передбачає: «а) відкрите заволодіння нею (коли остання або інші, треті особи, у присутності яких здійснюється викрадення, завідомо для винного розуміють значення вчинюваних ним злочинних дій; б) таємне заволодіння (вчинене за відсутності інших осіб щодо людини, яка не розуміє значення вчинюваних з нею дій у зв'язку з малоліттям, знаходженням у безпорадному стані тощо); в) заволодіння людиною, вчинене шляхом обману чи зловживання довірою; г) заволодіння людиною в результаті вимушено-добровільної передачі її винному під погрозою насильства над її батьком, усиновителем, опікуном, піклувальником, вихователем тощо, або під погрозою насильства над особами, близькими для останніх, або розголошення відомостей, що їх ганьблять, пошкодження чи знищення їхнього майна» [6].

У свою чергу, геноцид становлять «дії щодо насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу, що передбачає передачу їх із однієї національної в іншу національну, із однієї етнічної в іншу етнічну, із однієї расової в іншу расову, із однієї релігійної в іншу релігійну групу. Метою цієї передачі звичайно є стирання із пам'яті дитини інформації, що ідентифікує її у власному уявленні як члена певної групи з наступним біологічним розчиненням її нащадків серед представників іншої групи» [7].

Окремі вітчизняні правозахисники вже наразі стверджують, що такі дії росіянами по відношенню до українських дітей мають прямі ознаки геноциду, оскільки «геноцид не обов'язково передбачає фізичне знищення людини, але й знищення ідентичності» [8].

Також директор Інституту стратегічних досліджень й безпеки розцінює «викрадення українських дітей Росією як геноцид нашої нації, оскільки за допомогою спеціальних програм маленьких українців змушують забути про своїх батьків і Україну» [9].

Отже, варто зазначити, що охорона прав, свобод та законних інтересів громадян України є завданням Кримінального закону. Однак, матеріальне право має бути застосовано виключно з дотриманням встановлених законом правил (процесуальне право), тому не можемо робити ті чи інші висновки лише на припущеннях та домислах. Кожен випадок зникнення дитини (чи то з родини, чи сироти, чи при невідомих обставинах) має бути встановлений та розслідуваний з чітким дотриманням встановлених законодавчих приписів, індивідуально та об'єктивно, з метою неупередженого встановлення всіх обставин. І лише на підставі сукупності усіх встановлених фактів має бути констатовано порушення тих чи інших норм та обставин вчинення кримінально караного діяння щодо дитини, її прав та інтересів, надавши такій події вірну кримінально-правову оцінку.

Список використаних джерел:

1. Діти війни. URL: <https://childrenofwar.gov.ua/>
2. Примусове вивезення дітей до РФ має бути в центрі уваги. URL: <https://www.dw.com/uk/evropejska-pravozahisnica-primusove-vivezenna-ditej-z-ukraini-do-rf-mae-buti-v-centri-uvagi/a-62828069>
3. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
4. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни 12 серпня 1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
5. Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою : Закон України від 17 квітня 2014 року № 1223-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 26, ст.896

6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін. ; за заг. ред. О. М. Джужі, В. В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2016. С. 145. 1064 с.
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 4-те вид. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. К. : Юрид. думка, 2007. 1184 с.
8. Вивезені діти: поодинокі випадки чи системна депортація? URL: <https://www.dw.com/uk/vivezeni-z-rosijskoi-okupacii-diti-deportovani-ci-evakujovani/a-62861945>
9. Хвора ідеологія. URL: <https://espreso.tv/khvora-ideologiya-rf-vikradae-ukrainskikh-ditey-i-zmushue-ikh-zabuti-svoikh-batkiv-i-krainu-pravozakhisnik-lisyanskiy>